

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

В.П. Бригінець, І.М. Репалов, Н.О. Якуніна

Розрахункова робота.
«ЕЛЕКТРОМАГНІТНА ІНДУКЦІЯ»

Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського як навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти, які навчаються:
за спеціальністю 123 «Комп'ютерна інженерія»,
освітня програма «Системне програмування та спеціалізовані комп'ютерні системи»;
за спеціальністю 126 «Інформаційні системи та технології»;
освітня програма «Інженерія програмного забезпечення комп'ютерних систем»;
за спеціальністю 153 «Мікро- та наносистемна техніка»,
освітня програма «Мікро- та наноелектроніка»;
за спеціальністю 172 «Телекомунікації та радіотехніка»,
освітні програми «Інтелектуальні технології радіоелектронної техніки»,
«Інформаційна та комунікаційна радіоінженерія», «Радіотехнічні комп'ютеризовані системи».

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2022

УДК 537.8

ББК 22.33

Ф 48

Рецензент: В.Й. Котовський завідувач кафедри загальної фізики та моделювання фізичних процесів КПІ ім. Ігоря Сікорського, доктор т.н., професор

Відповідальний редактор: В.М. Локтев В.М. академік НАН України, доктор фіз.-мат. наук, професор

*Гриф надано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
(протокол № 6 від 24.06.2022 р.)
за поданням Вченої ради фізико-математичного факультету
(протокол № 3 від 16.06.2022 р.)*

Електронне мережне навчальне видання

Бригінець Валентин Петрович, к.ф.-м. наук, доцент,

Репалов Ігор Миколайович, доцент кафедри загальної фізики КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.ф.-м. наук, доцент,

Якуніна Наталія Олександрівна, доцент кафедри загальної фізики КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.ф.-м. наук, доцент.

Ф 48 Розрахункова робота. «Електромагнітна індукція». Навч. посібник / В.П. Бригінець, І.М.Репалов, Н.О. Якуніна – К. : Вид-во «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022 – 9 с

Наведено методичні вказівки і варіанти завдань до виконання розрахункової роботи на тему " Електромагнітна індукція " курсу загальна фізика. Завдання надаються різних рівнів складності, містяться приклади виконання всіх завдань.

Посібник призначений для студентів, які навчаються у закладах вищої освіти і вивчають нормативну навчальну дисципліну «Загальна фізика» з циклу математичної та природничо-наукової підготовки за спеціальностями: 123 «Комп'ютерна інженерія», освітня програма «Системне програмування та спеціалізовані комп'ютерні системи»; за спеціальністю 126 «Інформаційні системи та технології»; освітня програма «Інженерія програмного забезпечення комп'ютерних систем»; за спеціальністю 153 «Мікро- та наносистемна техніка», освітня програма «Мікро- та наноелектроніка»; за спеціальністю 172 «Телекомунікації та радіотехніка», освітні програми «Інтелектуальні технології радіоелектронної техніки», «Інформаційна та комунікаційна радіоінженерія», «Радіотехнічні комп'ютеризовані системи».

Посібник може бути корисним для науково-педагогічних працівників, які викладають курс фізики, під час планування та підготовки завдань до розрахункових робіт та модульного контролю.

© В.П. Бригінець, І.М. Репалов, Н.О. Якуніна , 2022

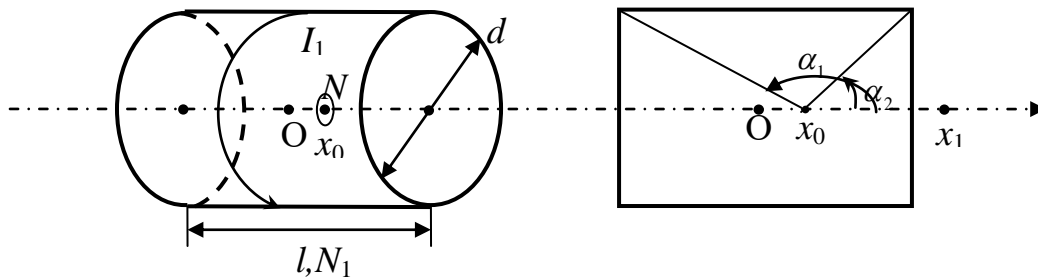
© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022

Розрахункова робота на тему
«ЕЛЕКТРОМАГНІТНА ІНДУКЦІЯ»

Умова

По соленоїду довжиною l і діаметром d , що складається з N_1 витків, тече струм I_1 , напрямлений відносно осі OX за правим гвинтом, рис. 1. У перпендикулярній до осі соленоїда площині в точці з координатою x_0 розміщена невелика плоска котушка з N витків площею $S = 1,0 \text{ см}^2$, яка має опір R і власну індуктивність L .

Рис. 1

Завдання 1.

Виходячи з того, що індукція магнітного поля на осі скінченного соленоїда визначається формулою

$$B = \frac{1}{2} B_0 (\cos \alpha_1 - \cos \alpha_2), \text{ де } B_0 = \mu_0 I_1 N_1 / l, \quad (1)$$

виконати наступні завдання.

- 1.1. Отримати вираз залежності величини $B(x)$ від координати точки на осі соленоїда;
- 1.2. За даними таблиці варіантів табл. 1 розрахувати таблицю значень та побудувати графік залежності $B(x)$;
- 1.3. Обчислити взаємну індуктивність котушки та соленоїда L_0 ;
- 1.4. При заданій величині струму в соленоїді $I_1 = I_0$ визначити величину заряду, що пройде по котушці, при її переміщенні вздовж осі соленоїда в точку з заданою координатою x_1 та одночасному повороті на заданий кут φ навколо осі, що співпадає з діаметром котушки і перпендикулярна до осі соленоїда. Значення x_0 , x_1 і φ взяти з табл. 1, I_0 – з табл. 2.

Завдання 2.

Струм у соленоїді починає змінюватись лінійно (рівень 2):

$$I_1 = I_0 \frac{t}{nT}, \text{ або}$$

за заданим законом $I_1 = I_1(t)$ (рівень 3).

За даними табл. 1 і табл. 2 виконати наступні завдання:

- 2.1. Скласти диференціальне рівняння та визначити залежність струму в котушці від часу $I = I(t)$ з урахуванням ефекту самоіндукції;
- 2.2. Розрахувати таблицю значень і побудувати на одному графіку залежності $I_1(t)$ та $I(t)$.

Табл. 1

Варіант	d , см	l , см	$N_1 \cdot 10^3$	N	R , Ом	L , мкГн	x_0 , см	x_1 , см	φ°
1	20	10	0,5	100	0,5	150	4	12	10
2	30	20	1,2	50	0,2	100	7	-10	20
3	10	10	1	20	1	80	0	10	30
4	20	100	0,75	150	0,5	100	40	-40	40
5	80	200	1,5	200	0,3	50	80	0	50
6	10	15	1,5	80	0,5	75	0	12	60
7	80	100	5	100	0,1	100	40	-80	70
8	10	10	0,6	200	1	75	0	10	80
9	20	40	1	50	0,2	50	15	30	90
10	20	30	3	150	0,6	150	0	-25	100
11	60	150	7,5	200	1	100	70	0	110
12	10	10	0,3	100	0,2	50	4	10	120
13	20	20	2	80	0,1	120	5	-10	130
14	10	15	0,75	50	0,5	150	6	15	140
15	100	200	9	150	0,5	100	70	0	150
16	40	50	3	100	0,2	150	0	25	160
17	30	30	2	75	0,3	120	10	-10	170
18	20	20	1,2	200	1	150	5	20	180
19	20	15	1	150	0,5	250	3	10	165
20	40	20	1,6	80	0,4	40	5	30	150
21	50	100	8,5	75	0,2	150	40	-10	135
22	60	120	7,5	100	0,5	200	50	100	120
23	30	60	5	200	1	175	0	50	105
24	30	30	1	100	0,6	30	12	0	90
25	100	150	2	150	0,5	250	0	-50	75
26	10	20	1	80	0,4	20	7	25	60
27	10	25	1,2	90	0,5	100	10	25	45
28	20	50	3	150	1,5	150	15	-30	30
29	30	30	1,5	200	1	50	0	20	15
30	50	150	7,5	100	0,5	100	60	0	0

Табл. 2

Вар.	Струм у соленоїді $I_1(t)$	I_0 , мА	T , мкс	n	α
1		10	900	1	3,0
2	$I_0 \sin(2n\pi t / T)$	10	2500	2	1,5
3		5,0	1200	3	1,0
4		10	200	1	3,0
5	$I_0 \left(1 + (-1)^n nt / T\right)$	3,0	400	2	4,0
6		0,5	180	3	2,5
7		10	200	1	3,0
8	$I_0 \left(1 + (-1)^n \exp(-nt / T)\right)$	100	600	2	1,0
9		150	120	3	3,0
10		0,5	150	1	5,0
11	$I_0 \left(1 + (-1)^n nt^2 / T^2\right)$	0,3	250	2	1,5
12		1,0	200	3	3,5
13		2,5	10	1	350
14	$I_0 \left(1 + (-1)^n \exp(nt / T)\right)$	5,0	5,0	2	175
15		3,0	2,0	3	300
16		5,0	375	1	3,0
17	$I_0 \cos(2n\pi t / T)$	5,0	400	2	2,0
18		1,0	300	3	1,5
19		$\frac{I_0}{2T} \left(t + \frac{(-1)^n T \sin(4\pi t / T)}{4\pi n} \right)$	50	1500	1
20	100		600	2	0,75
21	150		3000	3	0,5
22	$I_0 \left((1 + (-1)^n (nt / T)^3) \right) ?$	1,0	450	1	2,5
23		1,0	350	2	1,5
24		1,0	100	3	2,0
25	$\frac{I_0}{4\pi n} \left(\sin(4\pi nt / T) - (-1)^n 4\pi n / T \right)$	50	2000	1	1,5
26		100	300	2	0,75
27		150	1750	3	0,5
28	$I_0 (-1)^n (nt / T)^2$	0,1	100	1	3,0
29		0,1	100	2	1,5
30		0,1	600	3	1,0

Примітка. Для рівня 1 – лише колонка I_0 ; для рівня 2 – ігнорувати колонку $I_1(t)$.

Вимоги до виконання розрахункової роботи

1. Кожен студент виконує роботу відповідного рівня складності, який призначається викладачем.
2. Завдання оформлюється на окремих аркушах формату А4 з одного боку і включає:
  - титульну сторінку (див. Додаток);
  - друга сторінка: умова завдання *свого варіанту* і параметрами задачі з рисунком, у масштабі згідно з таблицею варіантів;
  - виконання завдання по суті.
  - перелік використаної літератури;
  - оригінальні висновки щодо виконаної роботи.
3. Об'єм завдань за рівнями складності:
  - рівень 1. Виконати завдання 1 повністю.
  - рівень 2. Виконати п.п 1.1, 1.2 із завдання 1 і завдання 2 повністю.
  - рівень 3. Вивести формулу (1) із завдання 1 і виконати завдання 2.

Вказівки з виконання.

Завдання 1.

1.1. Для отримання формули $B(x)$ у формулі (1) виразити $\cos \alpha$ через відношення відповідних відрізків, а їх довжини — через d , l та x .

1.1*.(Тільки для рівня 3). Для виведення формули (1) спочатку треба за допомогою закону Біо-Савара отримати формулу $B(x)$ для індукції поля на осі тонкого кільця із струмом, а потім за допомогою цієї формули та принципу суперпозиції отримати вираз (1) індукції магнітного поля на осі скінченного соленоїда:

$$B = \frac{1}{2} B_0 (\cos \alpha_1 - \cos \alpha_2). \quad (1)$$

Для цього:

– розбити соленоїд на нескінченно тонкі кільця шириною dl із струмом

$$dI = \frac{NI_1}{l} dl;$$

– записати вираз індукції елементарного поля dB , яке створюється одним кільцем в заданій точці x на осі соленоїда;

– проінтегрувати елементарні поля по всій довжині соленоїда і знайти вираз $B = \int dB$.

Примітка. При інтегруванні спочатку краще перейти до змінної α і отримати формулу (1), а потім отримати вираз $B(x)$ так, як сказано в п.1.1.

1.2. Розрахунки $B(x)$ виконати для інтервалу $0 \leq x \leq 1,5l$ з кроком $\Delta x = 0,1l$. Графік побудувати на аркуші міліметрівки формату А4.

1.3. Вважати поле в межах котушки однорідним і рівним $B=B(x_0)$. Для забезпечення необхідної точності подальших розрахунків значення $B(x_0)$ обчислити за формулою, а не брати з графіка.

1.4. Виходячи з закону Ома та основного закону електромагнітної індукції, отримати вираз для кількості електрики dq , що проходить по котушці за нескінченно малий проміжок часу dt та проінтегрувати його. Знак результату обчислень за отриманою формулою визначає знак середнього індукційного струму в котушці, а отже і напрям перенесення позитивного заряду згідно з прийнятим правилом знаків в основному законі електромагнітної індукції (або правилом Ленца).

Завдання 2.

2.1. Вважати, що струми квазістаціонарні й використати закон Ома, враховуючи, що в котушці діють ЕРС індукції та ЕРС самоіндукції. Взяти до уваги, що в початковий момент часу струм в котушці відсутній: $I(0) = 0$.

2.2. Розрахунки виконати для інтервалу часу $0 \leq t \leq \alpha T$. Для побудови графіків вибрати зручний крок розрахунку Δt так, щоб загальна кількість точок дорівнювала приблизно 20. Графіки побудувати на аркуші міліметрівки формату А4.

Додаток (титульна сторінка)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

РОЗРАХУНКОВА РОБОТА

із дисципліни *«Загальна фізика»*

на тему

«Електромагнітна індукція»

студента _____
(прізвище, ім'я та по батькові повністю)

факультет _____, курс _____, група _____

Київ – 2022